

Lokalizációk a kortárs grafikus regények globális terében

Dr. habil. Maksa Gyula

tanszékvezető egyetemi docens, kutatóközpont vezető

Pécsi Tudományegyetem

BTK TMI Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék

maksa.gyula@pte.hu

ÁTMENETEK – A GLOBÁLIS ÉS HELYI KULTÚRÁK HATÁRÁN,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Művelődéstudományi Intézet

KAPOCS (Kultúra, Könyvtár, Közösség – Andragógia – Pedagógia – Oktatás – KutatóCSoport)

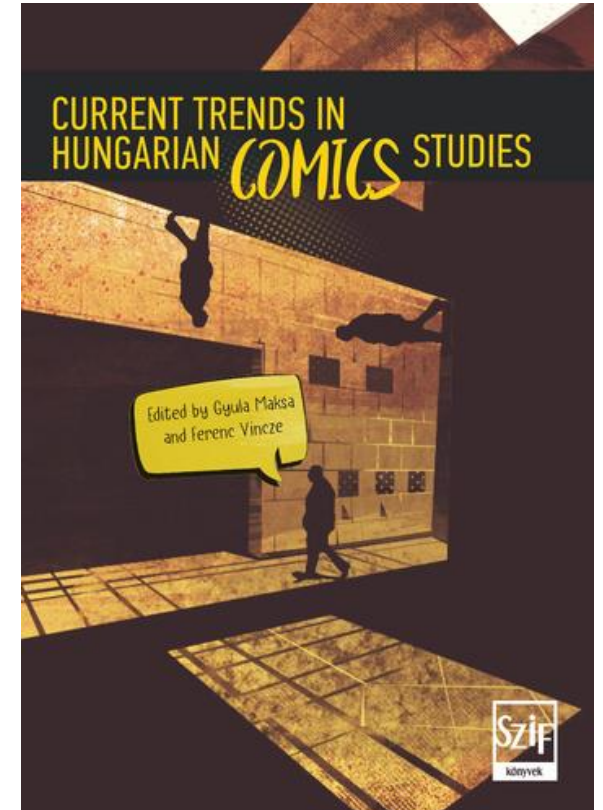
Szeged, 2021. március 12.

Az előadás a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

KTKK

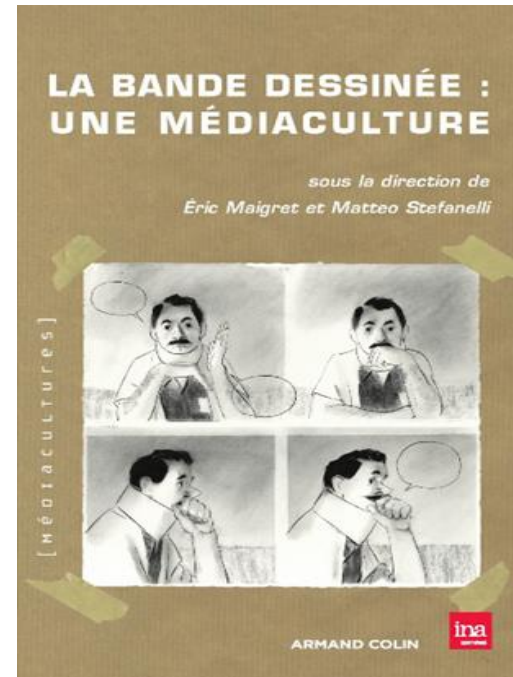
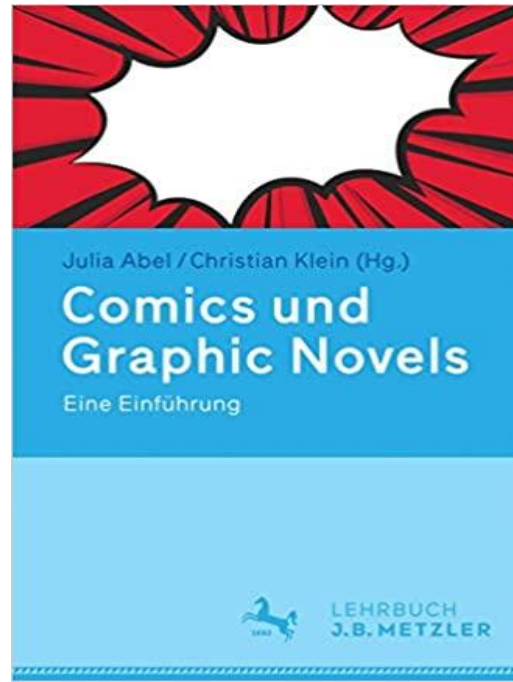
Képregénytudományi Kutatóközpont

Intézményesülő Comics Studies

Folyóiratok:

International Journal of Comic Art (1999),
ImageText (2004),
Mechademia (2006),
European Comic Art (2008),
Manga 10000 Images (2008),
Studies in Comics (2010),
Journal of Graphic Novels and Comics (2010, Q1: Literature, Visual arts),
Sequential Art Narrative in Education (2010),
Scandinavian Journal of Comic Art (2012)
Comics Grid (2013, Q1: Literature)
...

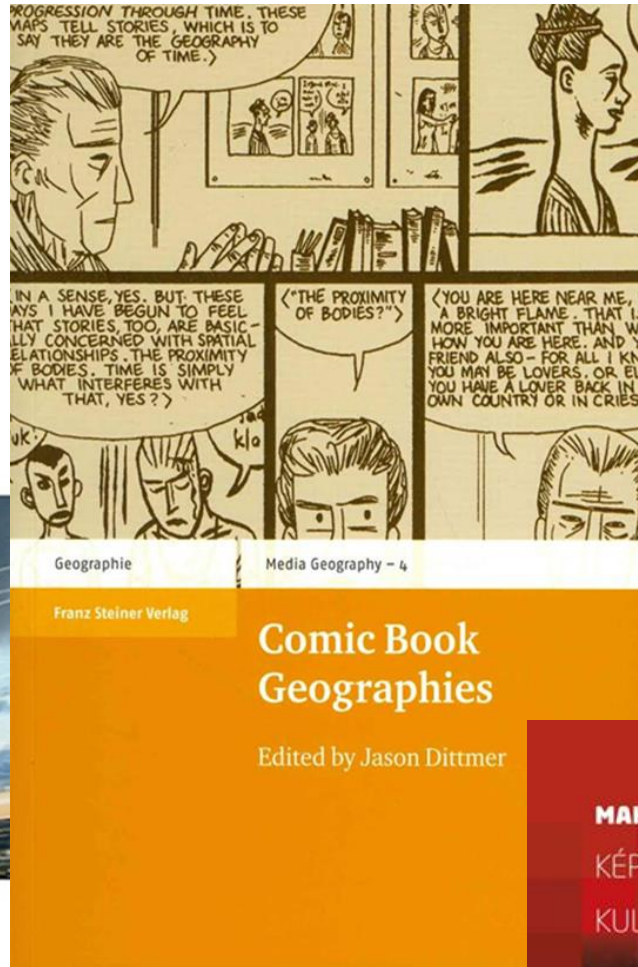
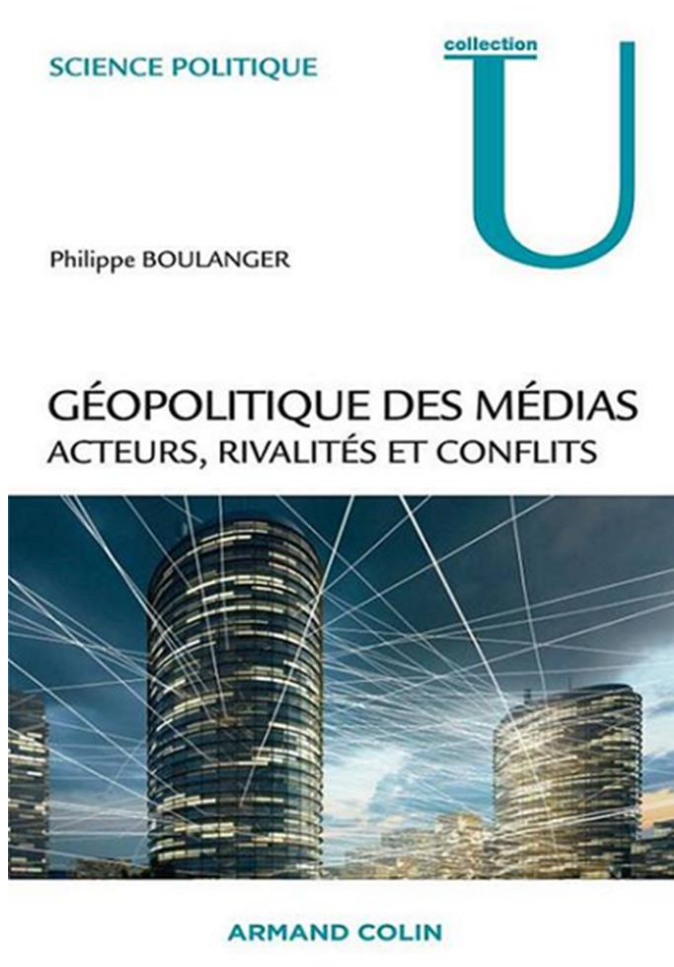

Iskolák, kurzusok, egyetemi szintű képzés is:

Ecole Supérieure de bande dessinée et d'illustration de Genève (ESBD)
Ecole Supérieure des Arts (ESA) Saint-Luc Bruxelles,
Kyoto Seika University/Faculty of Manga
...

Kutatások, műhelyek, társaságok – a magyar képregénykutatás európai környezete:

Gesellschaft für Comicforschung (Németország, 2005-) *Centrum pro studia komiksu* (Olomouc/Olmütz, 2010-es évek)
La bande dessinée: une médiaculture (2012)
Nordic Network for Comics Research (2011-)
...

transzkulturális médiaelemzés, médiageopolitika,
képregénytudomány, képregényföldrajz

Médiageopolitikai és képregénytudományi nézőpontokból a globális és lokális kérdésköre a kulturális változataiban élő képregénymédia esetében sokféleképpen felvethető: a globalizáció és helyi kultúra viszonya a

képregényvárosokban, a **képregényturizmus**ban, a képregénydiplomácia **puha**

hatalmi eljárásaiban, **transzkulturális** **áramlatok és lokális** **elsajátítások** a

képregénytörténetben és a kortárs képregénykultúrák alakulásában (például graphic novel – roman graphique – grafikus regény).

Képregény-szobrok a Kowloon parkban (Hong Kong)

Brüsszeli falfestmény

Fotók: Maksa Gyula

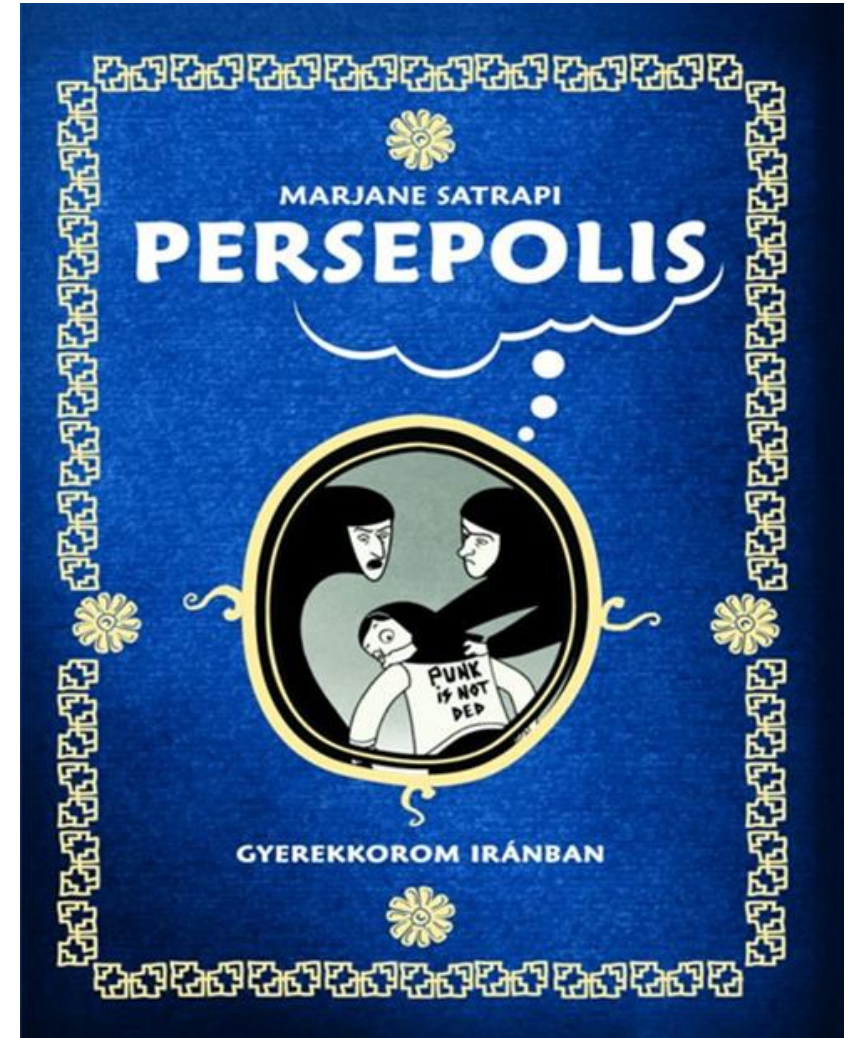
A képregénymédia révén is formálódó globális kulturális tér egyik fejleménye a grafikus regény azon alműfajainak elterjedése a különböző képregénykultúrákban, amelyek előszeretettel vállalkoznak lokális tapasztalatok megjelenítésére és közvetítésére.

Önéletrajzolás, képregényriport, „expat”-képregény

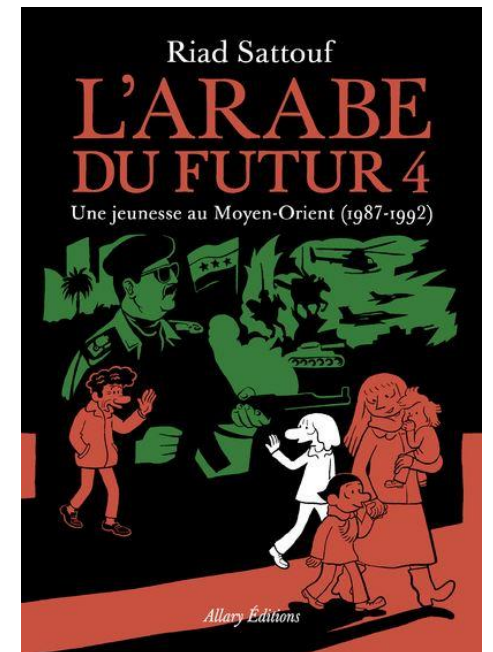
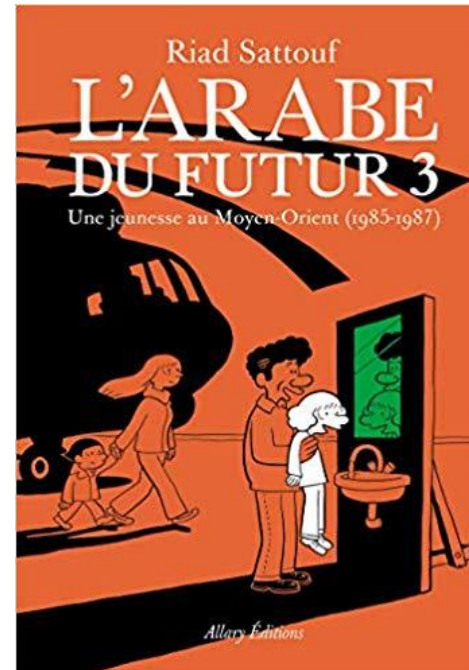
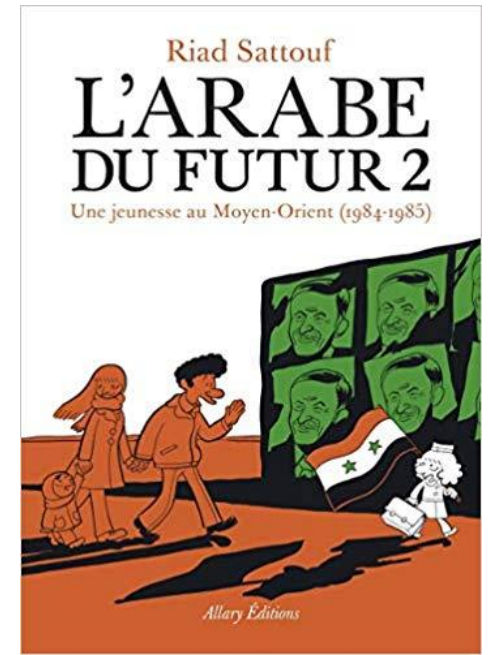
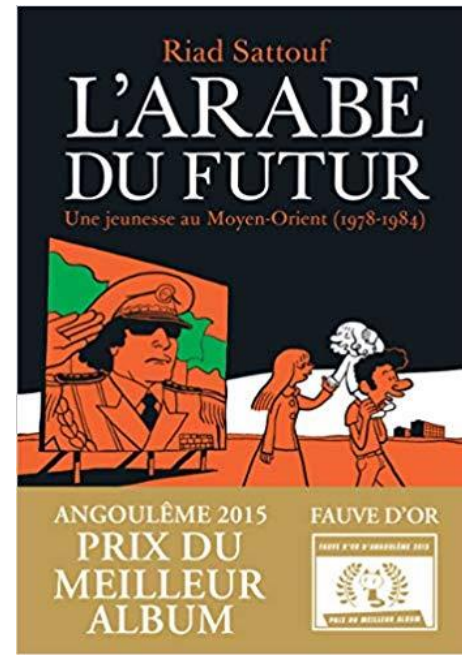
1. Önéletrajzolás

a szerzői-elbeszélői-főszereplői névazonosság mint autentifikáló eljárás

Az emlékezet, az emlékezés problematikáját hangsúlyosan előtérbe helyező Holokauszt-képregény, Art Spiegelman Mausának nemzetközi sikere nyomán elsőként sikeressé vált frankofón grafikus memoár, a **Persepolis** Marjane Satrapitól (2000 és 2003 között négy kötet). Az 1970-es, 1980-as években, nagyrészt Iránban zajló cselekmény elbeszélése gyermekkori történéseket visz színre, tehát itt is a szerző-elbeszélő-főszereplő gyermekkora kerül előtérbe.

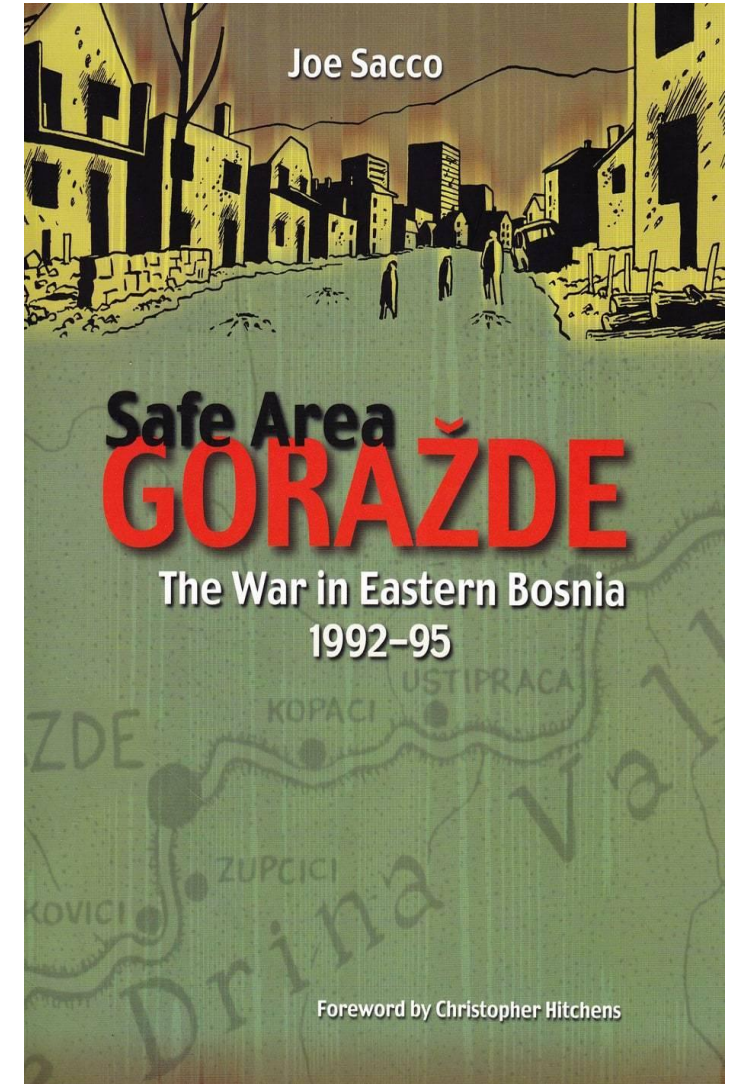
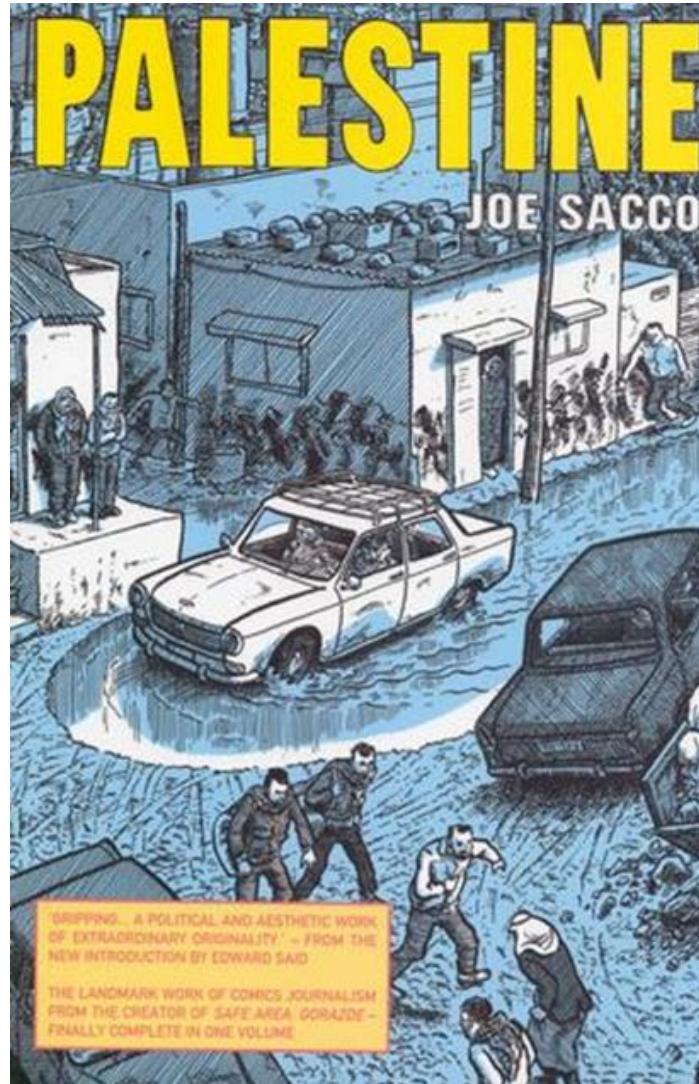

Szintén jelentős részben a Közel-Keleten (Szíriában, Líbiában, Szaud-Arábiában) történik, de részben valamivel későbbi időszakra, az 1980-as, 1990-es évekre emlékszik vissza Riad Sattouf eddig négykötetes alkotása, a **L'Arabe du futur** (A jövő arabja, 2015/2018), amely a Persepolishoz hasonlóan történelmi-önéletrajzi roman graphique. Grafikai sílusa és ezáltal ábrázolásmódja viszont jelentősen eltér attól. Riad Sattouf más munkáihoz, hírlapi megjelenéseihez vagy éppen ironikus disztópiájához hasonlóan karikatúrisztikusabb, ezáltal jobban enged a szatírának. Ezen kívül színhasználat is változatosabb: a Persepolis klasszikus észak-amerikai graphic noveleket idéző fekete-fehérségével szemben itt a vörösre vagy mérgegzöldre színezett részletek kiemelődnek, a halványkék és a halványrózsaszín pedig helyszínjelölőként funkcionál: az előbbi az esős, óceánközeli észak-franciaországi, az utóbbi a napsütötte, száraz közel-keleti, főként szíriai helyszíneket jelzi. Ami viszont közös a két önéletrajzolásban: a kultúraköziségekben alakuló identitás elbeszélése és ennek összetettsége, amelyre a képregényes közeg alkalmasnak mutatkozik. Marjane Satrapi és Riad Sattouf munkái kihasználják azokat a grafikai lehetőségeket, amelyek egy összetett, olykor fragmentáltnak mutatózó én tudnak bemutatni.

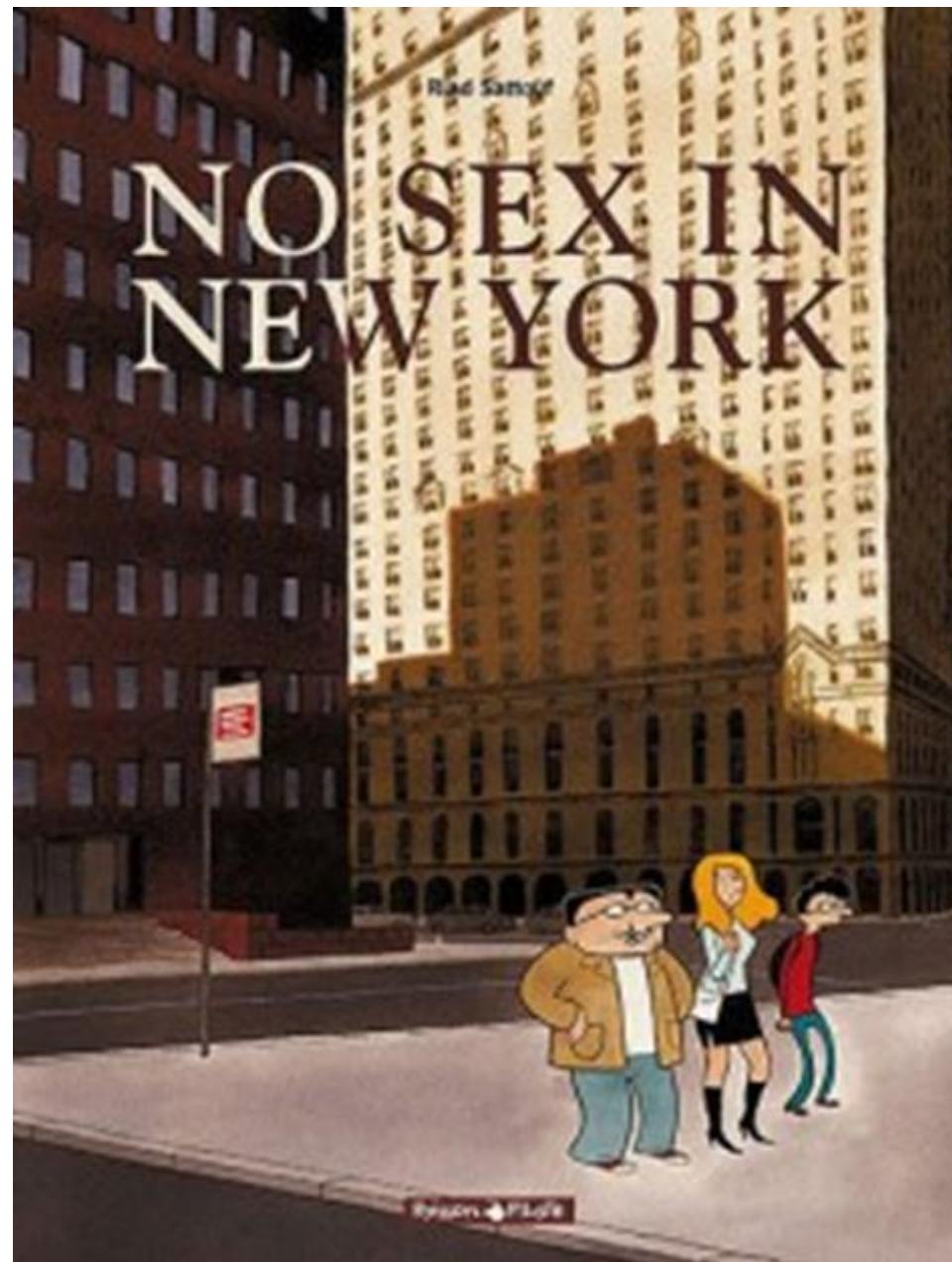

2. Képregényriportok

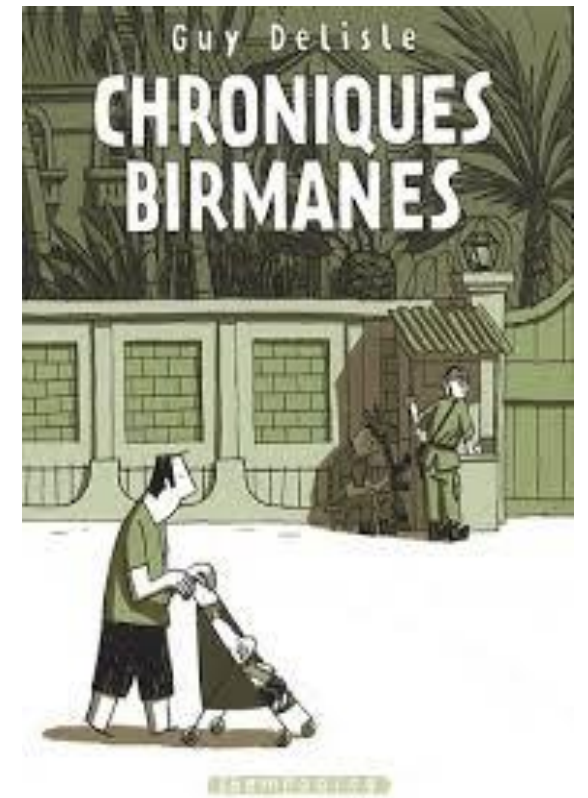
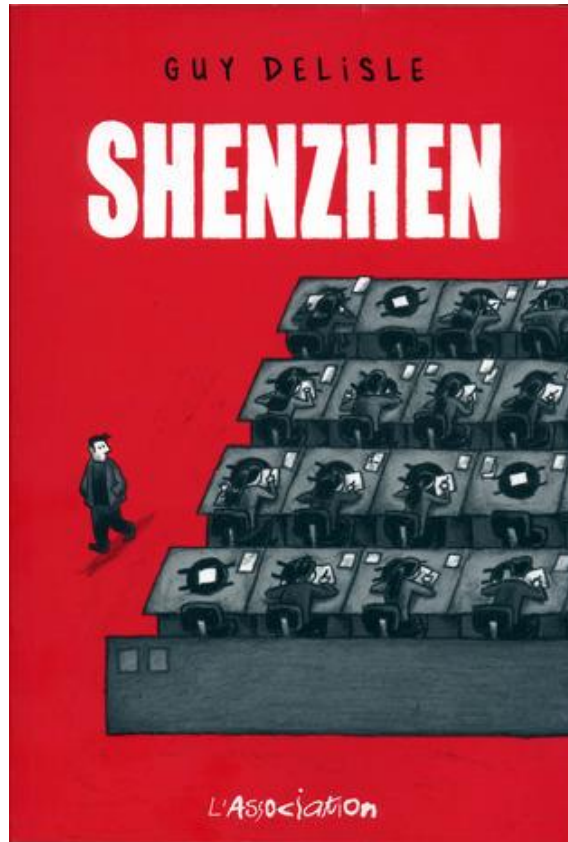
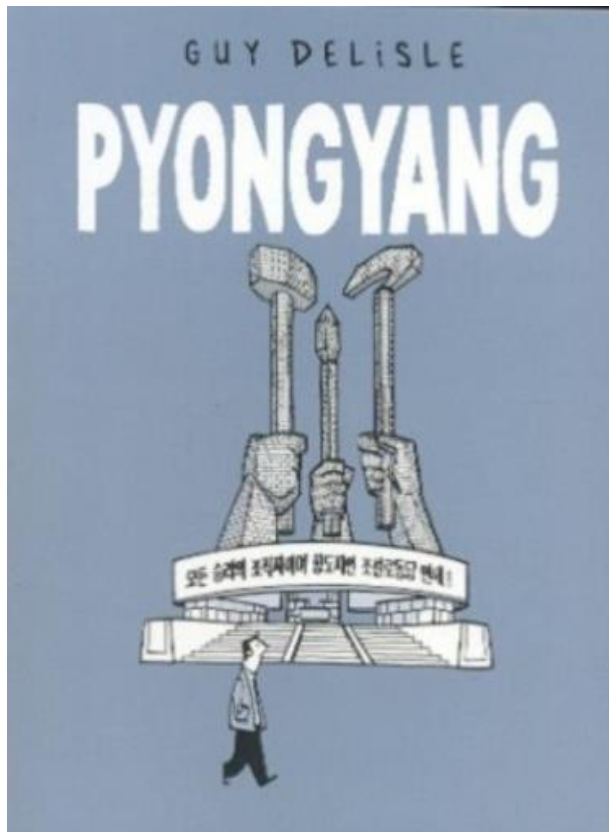
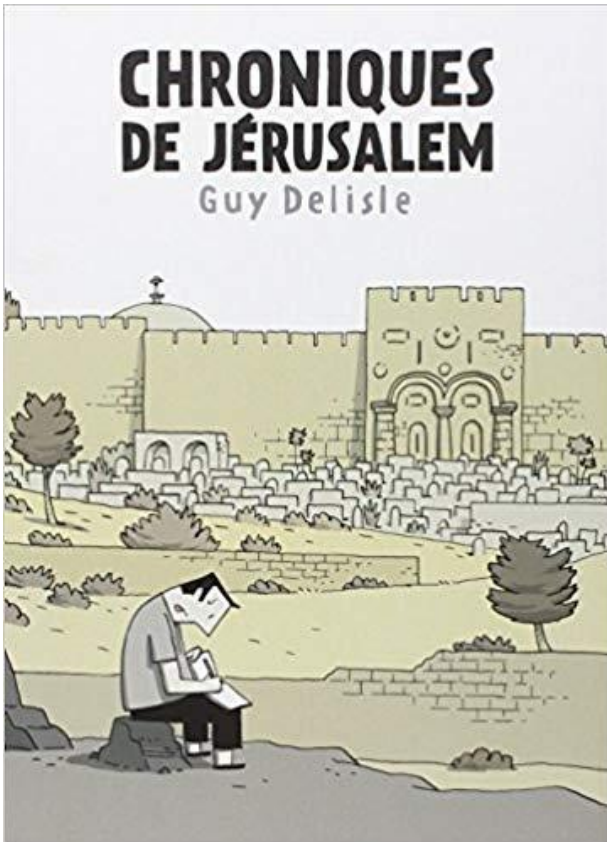
A műfaj elismertetésében és intézményesülésében kulcsfontosságú volt Joe Sacco nagyhatású, 1993-as Palesztina (**Palestine**) című riportkönyve. A máltai származású amerikai egyesült államokbeli képregényriporternek a Közel-Keletről és a délszláv háborúról szóló tudósításainak hatástörténete révén kanonizálódtak a műfaj bizonyos jellegzetességei. Sacco alkotásai, bár megőrzik a riorthagyományból az autentifikáló eljárások egy részét, köztük a valós térre és időre vonatkozó utalásokat, de látványosan szakítanak az újságírói objektivitás követelményével (illúziójával-hiedelmével..?). A szerző-elbeszélő-főszereplő, tehát bizonyos értelemben önéletrajzoló riporter belerajzolja magát az elbeszélésbe, szereplőjévé, résztvevőjévé is válik a történéseknek. Reflektál a terepen szerzett benyomásaira, tapasztalataira, érzéseire, valamint saját kulturális háttérére, élettörténeti előzményeire. Ez utóbbi jellegzetesség is a képregényriportot az önéletrajzolásokhoz kapcsolja. Megfigyeli, láttatja, néhol kommentálja a mindennapi élet történéseit, képszövegeiben „színre viszi” a helyiekkel folytatott beszélgetéseit is. A képregényriport létrehozása egyszerre feltételez újságírói és képregényrajzolói munkát és képességeket, ráadásul az önéletrajzoló, egyúttal a saccói hagyomány követése esetében ugyanazon személytől. Egy előadásában Patrick Chappatte képregényriporter számolt be arról, hogy munkája a terepen a hagyományos riporteréhez hasonlatos: feljegyzéseket és interjúkat készít, fényképez.

Riad Sattoufnak szintén vannak hosszabb riportjai, riportregényei. A részben szír származású franciaországi szerző 2004-től jelentet meg erősen társadalomkritikus, gyakran szatirikus, egyszerre nyomasztó és nevetésre ingerlő képregényriportokat, amelyek némelyike fokozottan, még Joe Sacco munkáinál is nyíltabban önéletrajzolás érdekeltségű. Ilyen az először a Libération napilapban folytatásokban közölt, majd színes albumban is megjelentetett, 2004-es No Sex in New York az USA-ban élő francia „gyakornok-generáció” tagjairól szól. A szereplők karikaturisztikus megformáltsága a társadalomkritikai olvasat lehetőségét is elősegíti. **A No Sex in New York** könyvváltozata egy tipikus frankofón színes, keményborítós album, többnyire háromszor hármás, szabályos panelezésű oldalakkal, a borító belső oldalain New Yorknak a Riad Sattouf-féle szubjektív **képregény-térképével**.

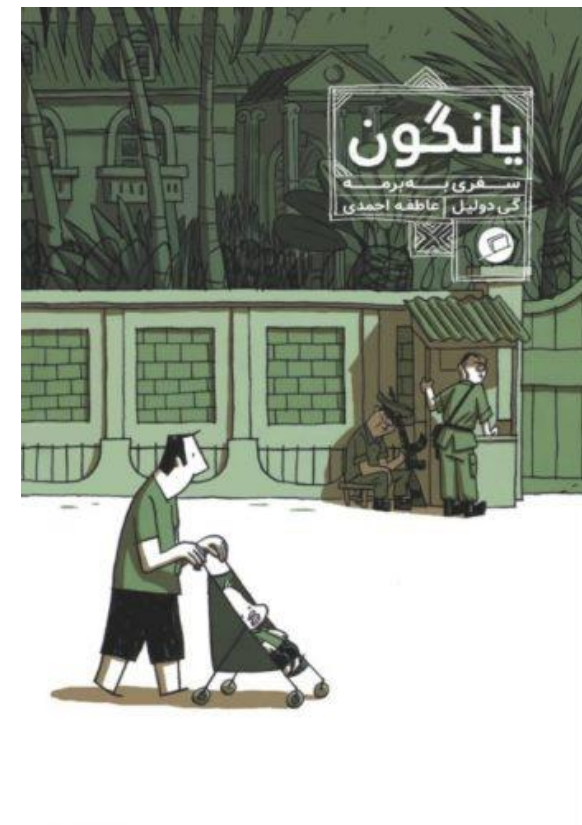
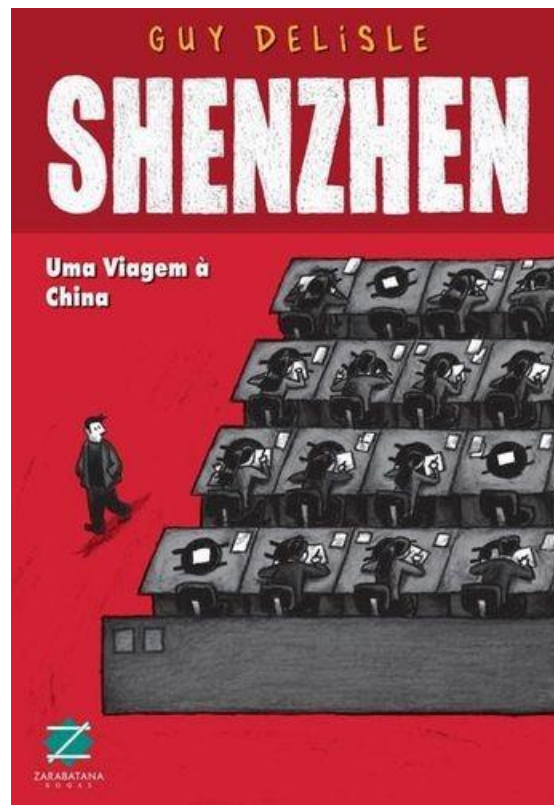
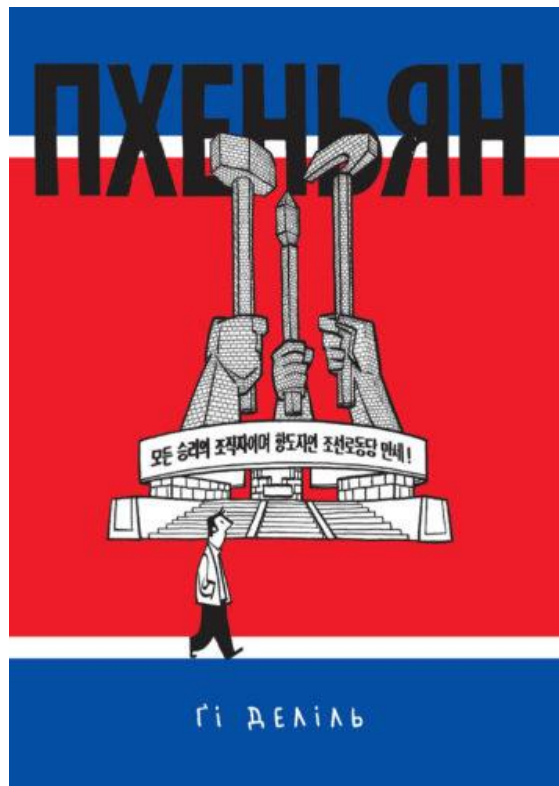
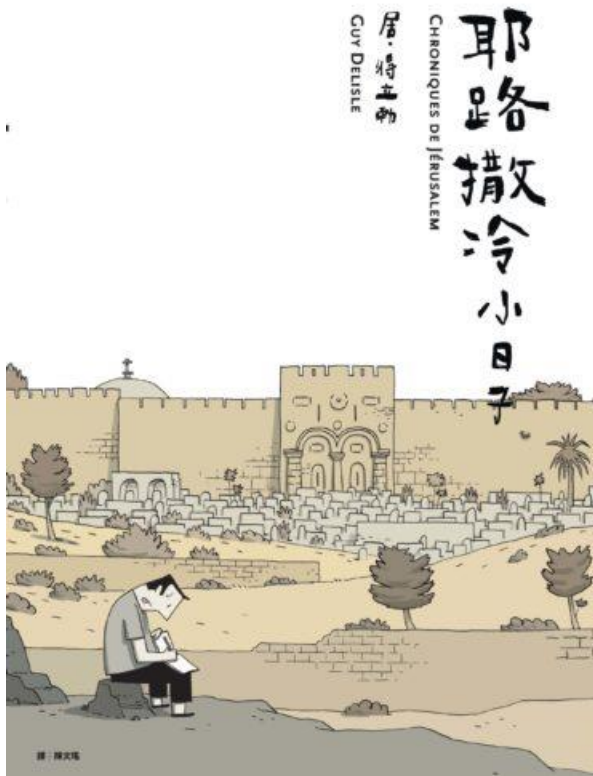

3. A geopolitikai képregényriportokkal rokon a tematikája alapján „**expat-képregénynek**” nevezhető műfaj, amely az ezredfordulótól Guy Delisle munkássága nyomán látszik körvonalazódni, ahol a nemzetközi újságírásban is gyakran felbukkanó témák, mint az észak-koreai propaganda vagy az izraeli fal a képregényes elbeszélő szubjektív nézőpontjából és többnyire a mindennapi élet gyakorlatainak távlatában jelennek meg. A jeruzsálemi regénynek van egy képregényriport-betéte is, ám ennek elbeszélői kerete inkább e műfajtól való távolságtartást érzékeltet, tehát azt, hogy ezen a kísérleten kívül viszont nem képregényriportot olvasunk. Nem újságírói riportkönyvek („reportages”) ezek a regények a Joe Sacco-i értelemben, hanem inkább olyan beszámolók („reports”), amelyek az utazási irodalom és az utazási témájú médiaelbeszélések kanonikus hagyományaitól eltérően tesznek kísérletet a mindennapi élet tapasztalatának közvetítésére. A mindennapi rutinról részletesen szólnak az olyan témákra tekintettel is, mint a munka, a főzés vagy a gyermekfelügyelet – az efféle tematizáció viszont az autobiografikus képregények, az önéletrajzolások esetében egyáltalán nem szokatlan. A mindennapi élet tapasztalata itt egyúttal például az izraeli-palesztínai mindennapi élet erőszakosságának megtapasztalása is, vagy talán méginkább: az erőszak megtapasztalása a mindennapi életben.

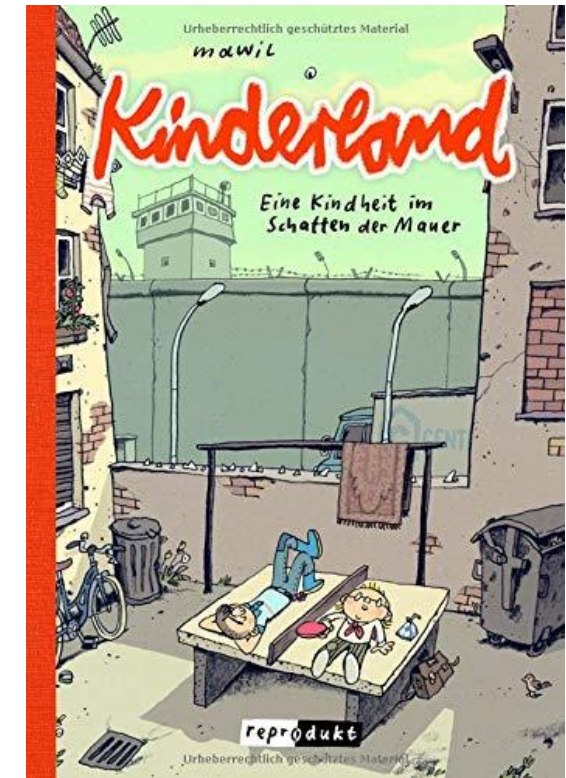
Felvetések, lehetséges kutatási irányok:

1. A grafikus regény fordítási hálózatainak a feltérképezése, pl. Guy Delisle expat-képregényei kapcsán

Felvetések, lehetséges kutatási irányok:

2. Összehasonlító távlatba helyezés, például: 1980-as évekbeli gyermekkor-reprezentációk kortárs grafikus regényekben

A „gyermekkor az 1980-as években” tematika a volt szocialista országokba vezető visszaemlékezések esetében is jelen van a rajzolt regényekben, különösen azon országok esetében, ahol az államszocialista múlt művészeti alkotásokban való feldolgozása gazdagabb és összetettebb hagyománnyal rendelkezik. Ilyen Marzena Sowa eredetileg franciául megjelent rajzolt regénysorozata is, a Marzi, amely az 1980-as évek kommunista vezetésű Lengyelországában játszódik (megjelenések 2007 és 2017 között). okonítható a Marzival Andreea Chirică rajzolt regénye, az 1980-as évek idejének Romániájára visszaemlékező Az úttörő éve. Andreea CHIRICĂ, *The Year of the Pioneer*, Hardcomics, Bucharest, 2011.

Felvetések, lehetséges kutatási irányok:

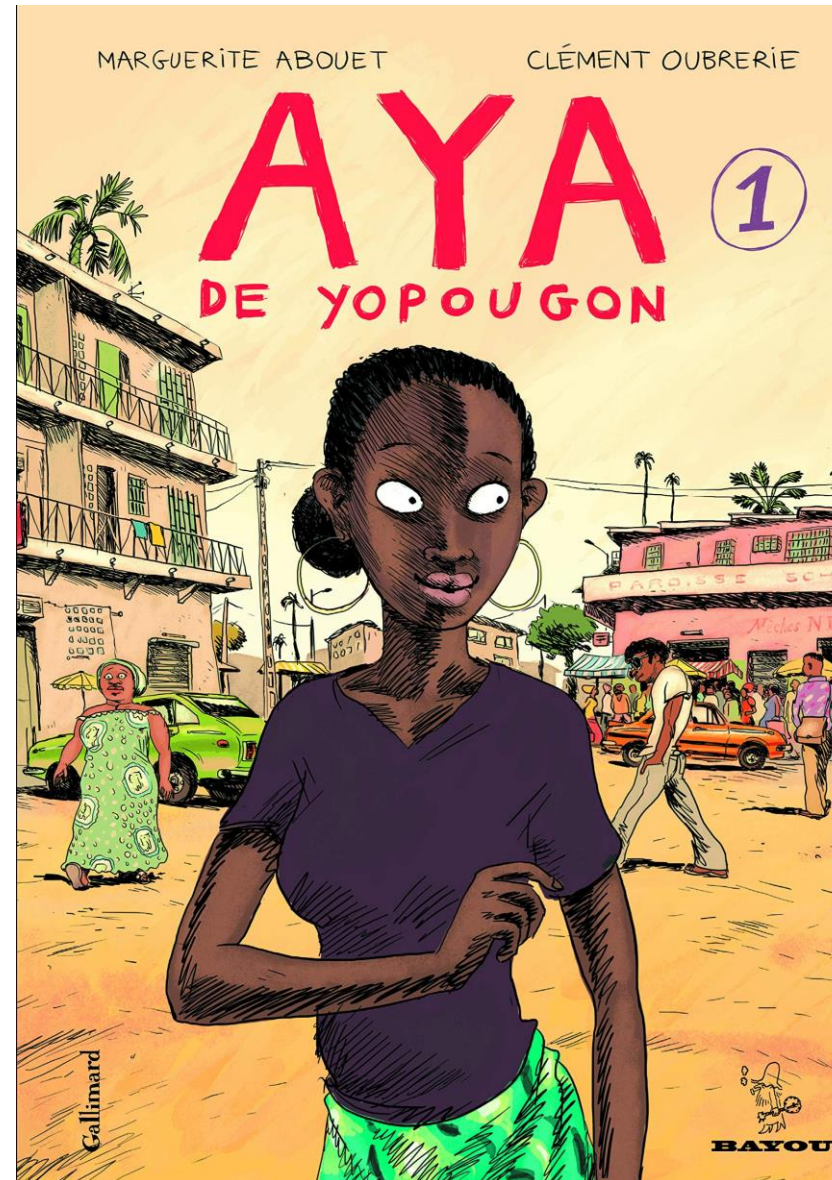
3. Eszköztár, eljárások: milyen hordozók, műfajok, utalások, intertextusok segítik a lokalitás érvényesülését transzkulturális helyzetben, például:

Marguerite Aboutet & Clément Oubrière: Aya de Yopougon

Bővebben erről:

Maksa Gyula (2017) Képregények kultúraközi áramlatokban. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület (EME), 42-53.

Maksa, Gyula (2020): Aya de Yopougon et « l'émergence » de la bande dessinée d'Afrique francophone. SYNERGIES ESPAGNE 13 pp. 145-155.
<http://gerflint.fr/Base/Espagne13/maksa.pdf>

Helyzet a magyar könyvkiadásban, képregénykultúrában – Tennivalók

Próbálkozás a műfaj(csoport) meghonosítására két hullámban (A teljes Maus, Nyugat+Zombik)

- hiányzó fordítások
- csekély mértékű mediakulturális önreflexió: képregényes újságírás? képregényes műltfeldolgozás?
- a kortárs világirodalomként, rajzolt irodalomként való kanonizáltság hiánya, pedig: a grafic novel a képregény (comics) „dzsentrifikációja”?

